

Být muzikologem v Čechách

Venkovský muzikolog

Martin Horyna

Začátky

Český Krumlov, ze kterého pocházím, vypadal v době mého dětství poněkud jinak než dnes, nicméně všudypřítomností historie jsem byl ovlivněn poměrně brzy. Doma se dost zpívalo, ale na klavír jsem se začal učit hrát asi až ve čtvrté třídě pod vlivem spolužáka Honzy Matouška. Na klavír jsme hodně hráli čtyřručně, ale ne Diabelliho, ale nejraději Händlovy fugy – každý dva hlasy, a tak jsme objevili krásu polyfonie. Oba jsme pak hráli ještě na lesní roh a pro hornový kvartet jsme aranžovali cokoliv, co nám prošlo rukama. Záhy se přidaly kompoziční pokusy, samozřejmě v nějakém momentálně preferovaném stylu staré hudby. Protože jsem byl vášnivý čtenář a rodiče docela dovedli vycházet mým zájmům vstříc, pod stromečkem nechyběly knížky o hudbě, rád vzpomínám na hudebně-historickou prvotinu Romaina Rollanda *Dějiny opery v Evropě před Lullym a Scarlattim*, při jejíž četbě jsem si živě představoval opojný zvuk nástrojů, které jsem nikdy neviděl. Poměrně často jsem jezdil do Prahy, kde jsem měl dvě tety, které mě v mých zájmech také podporovaly. Svát-

kem byl koncert Pražských madrigalistů, za ušetřené peníze jsem si kupoval noty a knížky v hudebninách v Jungmannově ulici a v antikvariátu v Myslíkově. Vedle hudby jsem měl zájem i o historii, kromě té „rožmberské“ i o dávné kultury, hlavně o zaniklá písma, což se záhy přetavilo do pokusů porozumět starým notacím. Pokud jsem v knížkách, které jsem četl, narazil na ukázky menzurální notace, metodou pokusu a omylu a porovnáním s transkripcemi jsem dost brzy přišel na to, co je v nich zapsáno.

Na gymnáziu jsem lesní roh vyměnil za elektrickou kytaru, ale stará hudba zůstávala mým zájmem. S Honzou jsme měli utkvělou představu, že v krumlovském archivu taková hudba musí být, archivář pan Jiří Zálaha nás několikrát odbyl, že tam nic takového není, ale když zjistil, že se nevzdáme, přinesl tři folianty s hudbou 16. století a bylo rozhodnuto. Bylo to jistě štěstí, že jsem se mohl ve věku asi 16 let zabývat hudbou takových autorů jako Orlando di Lasso nebo Philipp de Monte – v archivu jsem nad ní trávil přibližně polovinu prázdnin. O něco později jsem zjistil, že

existuje obor hudební věda, a k přijímačkám už jsem si nesl balík spartací.

Studium hudební vědy

Maturoval jsem v roce 1975, hudební vědu na UK v Praze naštěstí otevřeli, a to v kombinaci s divadelní vědou, což nedávalo příliš velký smysl, ale jiná možnost nebyla. Záuklisí přijímaček mi zůstalo skryto, uchazečů nás mohlo být kolem padesáti, vzali nás asi devět. O mě musel být nějaký boj, protože jsem se rozhodnutí dozvěděl až bezprostředně před začátkem semestru, kdy už jsem si pomalu hledal práci. Až mnohem později se mi doneslo, že jsem byl přijat pravděpodobně na přímlovu Petra Ebena, ale nikdy jsme o tom spolu nemluvili. Mými spolužáky byli Olga Čechová (Mojžíšová), Radmila Hrdinová, Helena Vojtěchová (Havlíková), Rafael Brom, Marek Franěk a Oleg Podgorný, později k nám přibyli ještě Kateřina Maýrová a Martin Poruba. Ve starších ročnících bylo dost inspirativních osobností (jazzmani Pavel Klikar nebo Václav Harmáček, Vítězslav Sýkora), dost brzy jsme se začali scházet

v souboru na starou hudbu, spolužáci z archivnictví a historie měli partu historického šermu, hráli jsme s nimi na Okoři nebo pod Karlštejnem, Jiří Tichota nás pozval jako předskokany na koncert Spirituál Kvintetu, s Markem Fraňkem jsme psali opery, s Martinem Porubou jsme chodili zpívat chorál k sv. Vojtěchu a při té euforii jsem nějak zapomněl, že je normalizace.

Ta se ale přihlásila sama. Někdy ve druhém ročníku (asi 1977) si mě předvolala s. Růžena Mužíková, choť vedoucího katedry prof. Františka Mužíka, jejíž postavení na katedře jsem dodnes nepochopil. Natvrdo mi naservírovala, že je chválné, že jsem takový aktivní a že strana potřebuje právě takové mladé lidi do svých řad a že by to byl ten správný začátek úspěšné vědecké kariéry. Já jsem si nedovedl takový krok ani ve snu přestavit, ona také nebyla na dost příkré odmítnutí připravena, takže další studium byl boj o přežití. Asi jsem byl dost častým námětem diskusí na stranických schůzích a do pokusů, jak mě vystřihnout, se kupodivu zapojovali někteří pedagogové divadelní katedry, ten z mého pohledu nejaktivnější se později stal ministrem. Tlak polevil asi po dvou letech.

Mezi učiteli jsem samozřejmě s obdivem vzhlížel k Jaromírovi Černému, ale sblížili jsme se až později. Srdečné chování jsem cítil spíš od praktických hudebníků (Jiří Tichota) a skladatelů Petra Ebena a Vladimíra Sommera, kteří vyučovali „skladebné nauky“ a ocenili mou zběhlou v harmonii, kontrapunktu a hře z partitury, a od knihovnice Olgy Miklóssy, která mě pouštěla do knihovny, i když to měla někdy od RM zakázáno! Na divadelní katedře hrála podobnou roli knihovnice Eva Kolárová. Oficiální linie katedry byla velmi uzavřená a totálně izolovaná od ostatního českomoravského muzikologického světa. Když jsem byl asi ve čtvrtém ročníku, Josef Bek mi nabídl účast na Muzikologických dialozích, což byla putovní muzikologická konference pořádaná Českou hudební společností na různých místech, kde stálo za to podnítit zájem o místní hudební tradice. Přišel jsem do úplně jiného světa, vedle brněnských muzikologů jsem poznal až tady některé „mimokatedrové“ pražské muzikology. Na jedné z pozdějších dialozí v Českém Krumlově (1982) už jsem fungoval jako hostitel a založili jsme při nich Společnost pro starou hudbu.

Zaměstnání

Po absolvování studia (1980) jsem si hledal práci mimo oficiální strukturu oboru. V rámci tehdejších možností nebylo špatnou volbou hudební oddělení Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Platy v knihovnách byly asi nejnižší v celé kulturní sféře, takže se na mé místo netlačil nikdo s lepším kádrovým vysvědčením. Knihovna se stala útočištěm celé řady lidí postižených normalizačními čistkami, nebyl jsem ve špatné společnosti. Byl jsem samozřejmě knihovník, ale v práci se dalo studovat (MGG, New Grove 1980) a pracovat s prameny (Vyšší Brod, Český Krumlov, Prachatice), navíc probíhala těsná spoluprá-

ce s hudebním oddělením Národní knihovny (tehdy Státní knihovny ČSR) na různých soupisových akcích a evidenci hudebních pramenů. S knihovnou jsem prožíval dobré i horší časy až do roku 2000, kdy nazrál čas změny a přijal jsem nabídku učit na katedře hudební výchovy na pedagogické fakultě Jihočeské univerzity. Vyučuji (14-16 hodin týdně) především zmíněné „skladebné nauky“, teoretické předměty jako kontrapunkt, harmonie, formy, hudební nástroje, nádvkem k tomu mám nejstarší dějiny hudby a vedu jeden ze dvou sborů, které při katedře fungují. Externě vyučuji starou hudební teorii na Akademii staré hudby při brněnské katedře hudební vědy. Praktickému provozování hudby se věnuji jako chrámový varhaník (od r. 1980) a jako vedoucí souboru Dyškanti (od r. 1982), se kterým jsme kromě pravidelného koncertování realizovali velké množství nahrávek, z nichž některé vyšly na CD.

Publikace

Publikovat v 80. letech nebylo úplně snadné, ale pokud se člověk moc neptal, zda něco smí nebo ne, leccos se podařilo. V diplomové práci, která se týkala, jak jinak, Českého Krumlova, jsem kromě hudby 16. století narazil i na zajímavý středověký materiál. Jaromír Černý mi nabídl vydat středověkou část v časopise *Miscellanea musicologica*. Vyšla v roce 1984. V tomtéž roce vyšla na tu dobu luxusní edice Michnovy *Loutny české*, na které se mnou spolupracoval Julius Hůlek. Na konci 80. let jsem se ještě podílel na kolektivním svazku o hudbě v rámci Jihočeské vlastivědy a na edici sbírky *Bicinia nova* od

ke kterým jsem postupně přidal také edice teoretických textů.

Polistopadová doba byla plna očekávání, ale nadšení z různých společných projektů zpravidla rychle vyprchalo po zjištění, že ne všichni jsou připraveni skutečně pracovat. Během 90. let jsem si pak raději sám realizoval několik menších grantů ministerstva kultury, které později vyšly (některé s podporou GAČR). Některé jsem měl rozpracované už od studijních nebo od 80. let. Celkem to bylo pět edic hudby (22 vícehlasých hymnů z rukopisu *Kaplanské knihovny v Českém Krumlově č. 9*, České Budějovice 2000; *Jan Trojan Turnovský (asi 1550–1606): Opera musica*, České Budějovice 2002; *Heinrich Isaac (ca 1450–1517): Missa Presulem ephebeatum*, Praha 2002; *Prachatický kancionál (1610)*, České Budějovice 2005; *Officium in Nativitate Domini*, Praha 2009) a dvě edice hudební teorie (*Wenceslaus Philomathes: Musico-rum libri quattuor/Čtyři knihy o hudbě*, Praha 2003; *Ad noticiam iam musice artis intrare volentibus, Christo igitur Domino modurac-ionibus psallere volentibus – Dva středověké chorální traktáty z klášterní knihovny ve Vyšším Brodě*, Praha 2005). Ze společných prací jsem se (více než editor přiznal) podílel na *Historické antologii hudby v českých zemích (do ca 1530)*, Praha 2005.

Po roce 2005 jsem společně s Jiřím K. Kroupou měl ještě dva granty u GAČR (*Kancionál z Miletína a Ženevský žaltář v českých prame-nech*). Zatím čekají na své publikování a za sebe mohu říci, že to bylo rozsahem (každý svazek asi 300/400 stran vysázených not) a náročností asi maximum, co se dá fyzicky

Ondřeje Chrysopona Jevičského (společně s Milenou Sršňovou). I když to byla do té doby největší edice české hudby 16. století, odezva nebyla žádná, ale i tak jsem chtěl pokračovat v edicích celých repertoárových celků,

a psychicky při jiné práci a rodinném chodu zvládnout. U jednoho z těchto projektů navíc došlo k tomu, že na začátku řešení platila u grantové agentury jiná pravidla než na jeho konci.

Na začátku milénia mi vyšlo také několik větších článků, jejich hlavní tematikou byla dlouhá tradice středověké polyfonie a hudba spjatá s českou reformací. „Mezinárodní zářez“ se podařil společnou prací s Vladimírem Maňasem, která vyšla v časopise *Early Music* v roce 2012 (*Two mid-16th-century manuscripts of polyphonic music from Brno*). V současnosti se věnuji spíš středověkým tématům, několik článků je odevzdáno a čeká na publikování.

Ohlédnutí

Do hudební vědy jsem vstoupil ve zcela jiné době, kdy studium humanitních oborů bylo velmi exkluzivní. Praxe pak ještě prosela, kdo z absolventů má schopnost pracovat opravdu vědeckými metodami, a hlavně má dost sebekritiky, aby jeho výstupy měly vůbec nějakou výpovědní hodnotu. Politické kariéry v oboru pomíjím, ty byly a budou. Zadrátovanost tehdejšího Československa dovedená do absurdní dokonalosti na pražské katedře hudební vědy znemožňovala jakékoli zahraniční zkušenosti a kontakty

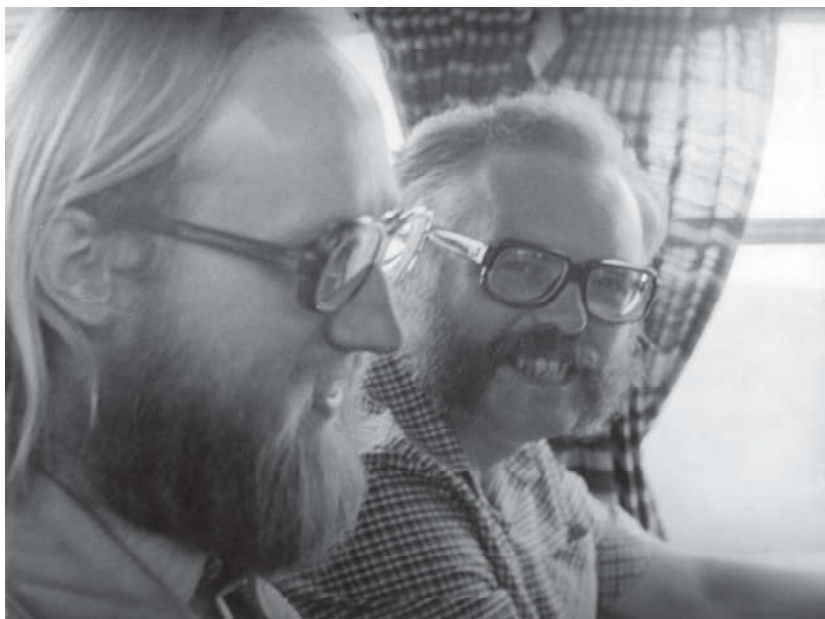

právě tehdy, kdy měl člověk pro ně ve studentském věku připravenou kapacitu. V pozdější době při zaměstnání už to bylo velmi obtížné. Nad knihami a prameny si člověk vystačil s pasivní znalostí jazyků, začít je aktivně používat po čtyřicítce nebo později

bylo, alespoň pro mě, deprimující. Z generace našich učitelů dosáhli nějakého mezinárodního renomé v oboru nejstarších dějin hudby alespoň Jaromír Černý, Jan Kouba a Václav Plocek, jistě také tím, že našli na druhé straně železné opony altruistické kolegy, kteří odhadli jejich situaci, nežárlili na výsledky jejich práce a s leccím pomohli. Z mojí generace se to nepovedlo nikomu. Dnes jsou sice v módě mezinárodní týmy, které putují od konference ke konferenci, ale moje subjektivní zkušenost skeptika je taková, že v nich hrají prim určité vůdčí osobnosti nebo tandemy, kterým ostatní méně asertivní přihrávají na smeč. Zažil jsem více nebo méně skrytý nacionalismus, který se ale nikdo neodvážil pojmenovat.

Dnes má síť výběru zájemců o muzikologii hodně velká oka, kterými projde příliš velké množství takových, kteří nemají ke studiu a k vědecké práci předpoklady, ale o to určitější je jejich snaha uchytit se v akademickém prostředí. Výsledkem je při tlaku na publikační činnost kvantum zbytečných prací a plagiátů. Ze svých textů jsem jich zaregistroval několik. Pokud se stane z hudební vědy a dalších společenských věd pole pro samoučelné generování bodů a peněz, ztratí smysl své existence.

Rád bych ale tento text uzavřel jinak. Neměl jsem jiné ambice než předložit, popsat, vysvětlit některé hudební jevy (skladby, učební texty), které vznikaly a fungovaly v historickém kontextu určitého jazykového, teritoriálního, konfesijního společenství. Reprezentují určité hodnoty, kterých by si (podle mě) mělo dnešní společenství vážit a nějak na ně navazovat. Něco z toho je společným dědictvím celé západní Evropy, ale něco je natolik vázáno na místní podmínky (namátkou: literátská bratrstva, kancionály jednoty bratrské), že bezprostředně za našimi hranicemi už to nemůže nijak rezonovat a pro globalizovanou vědu mezinárodních týmů je to něco, co zůstane na okraji nebo bude interpretováno tak, že se nám to možná nebude líbit. Pokud svými edicemi a články někoho přivedu k zájmu o toto dědictví, budu rád. ■

S Jaromírem Černým